

Antički gradovi naše obale – 1 *

Što je što i gdje je što

U vrijeme gotovo ozakonjene indolencije i divljaštva prema arheološkim ostacima iz antike u našoj zemlji, ova kraća serija prikaza ima namjeru podsjetiti koji nedužni lokaliteti još nisu dospjeli stradati od siromaštva duhom i novcem. Prvi nastavci će poslužiti kao usporedni imenik naših obalnih antičkih gradova – umjereno komentiran i popraćen zemljopisnom kartom.

Kao misao vodilja neka posluži odlomak iz navedene, izvrsne monografije M. Suića: »Naša je Salona imala sve uvjete da postane jedno »polje arheoloških ruina« u dobrom smislu riječi, kao cjelovit urbani kompleks kojega bi ostaci – istraženi, parcijalno rekonstruirani i dolično prezentirani – zaista mogli pružiti cjelovitu viziju cvatućega grada u povijesnom trajanju od oko šest stoljeća. Međutim, kasnija izgradnja, a posebno ona iz novijih vremena, izrasla kao parazit na tom historijskom arealu, onemogućila je (zar trajno?) uspostavljanje cjelovitosti i potpuni doživljaj antičkoga grada.«**

A
Acrvum – Kotor (ili Grbalj kod Kotora). Jedan od rijetkih antičkih gradova koji su antiku i preživjeli. Avari i Slaveni (7. st.) porušili su sve osim Zadra, Splita, Trogira i Kotora na kopnu – i Krka, Osora i Raba na otocima.

Aenona – Nin. Današnji gradić nastao na porušenom antičkom naselju, veće cjeline ispod slobodnih površina bi se mogle izložiti. Ostaci zanimljivog hrama na forumu.

Aequum – Čitluk (kod Sinja). Za Klaudija postaje kolonija rimskih veterana.

Agida – Koper. Od najranijeg Carstva *oppidum civium Romanorum*.

Albona – Labin. Uz Plomin (*Flamona*) jedan od centara sjeverozapadne antičke Liburnije (dio obale od Raše do Krke).

Alveria – Dobropoljci. Jedan od gradova na teritoriju današnje istočne Bukovice.

Anagastum – Onogošt. Utvrđeno naselje u blizini rimske utvrde *castrum Anderba* (kod današnjeg Nikšića).

Apsorus – Osor. Građansko pravo stekao je za Augusta ili Tiberija. (v. Kotor!)

Arausa – naselje iz predrimskog doba, kod Vranskog jezera; nije se emancipiralo i razvilo u grad.

Argyrunum – Starigrad pod Velebitom. Uz more nekropola s vrijednim nalazima.

Arva – Rab. (v. Kotor) Zidine i kule Rabu je drovao August. Postoji natpis o česmi iz 173. g. Grad je imao i rimsko građansko pravo.

Aspalathos – Split. Preživio je provalu Avara kao nasljednik Salone. Prebjeglo stanovništvo se sklonilo među zidine Dioklecijanove palače ili na otoke.

Asseria – Podgradje (kod Benkovca). Poznata je i u predrimsko doba, a u rimsko doba se razvila kao pravi grad i centar široke zajednice (*Asseriates*) i municipij. Gradska vrata sa slavolukom u Trajanovu čast.

Blandona – gradić kod današnjeg Biograda na moru. Jedno od istarskih naselja »nižeg ranga«.

Burnum – (kod sela Ivoševci) – sjeveroistočni dio Bukovice. Neposredno do kanjona Krke nalazio se vojni logor, civilni dio naselja (nije istraživano) bio je gradskog tipa.

* Prema: M. Suić: »Antički grad na istočnom Jadranu«, Zagreb, 1976.

** navedeno djelo, str. 204.

Buthua — Budva. Jedan anonimni putopis z 4. st.p.n.e. navodi ime Βουθηός. Nekropola e iz helenističkog doba, a *oppidum civium Romanorum* postaje za Augusta.

Cissa — manje naselje vila u uvali Časka na Pagu. Neki od posjeda su pripadali i obitelji Kalpurnijevaca Pizona.

Clambetae (Civijina gradina kod Obrovca) — ovdje je na liburnskoj gradini u rimsko doba niklo gradsko naselje; građansko pravo ima od Augusta.

Corcyra — Korčula. Grčko ime za naseobinu Κόρκυρα (ή Μέλαινα — otok; lat. *Corcyra Nigra*), a u rimsko doba naselje nije bilo gradsko. U današnjoj Lombardi bila je issejska (Issa — v.) poljoprivredna naseobina. Imenovana je tako («crna») zbog gustih crnogoričnih šuma.

Carinium — Karin. Jedan od gradova bukovičkog područja o kojima znamo vrlo malo — samo smještaj. Status municipija ima iz Augustovog doba.

Crexia — Cres. Kurija (vijećnica) i trijem iz Tiberijevog vremena!

Curicum — Krk. (otok — *Curitica insula*). Ova gradska zajednica imala je italsko pravo (ius Italicum). Otkriveni su dijelovi bedema iz vremena građanskog rata između Cezara i Pompeja; u neposrednoj blizini odigrale su se i kopnena i pomorska bitka tih dviju vojski.

Doclea — uz Titograd (odatile Duklja!) Otkriveni su bedemi, forum, bazilika, kurija, hram, terme i dr, a znamo i za slavluk. Ovo je bio jedan od najvećih gradova na našoj obali (Salona, npr. je veća) i mogao bi biti uzorno izložen, jer još nije kontaminiran kasnijom izgradnjom.

Epetium — Stobreč. Prvotno je to bila issejska kopnena kolonija (Επέτιον) kao i Τραπεζοῦριον. U rimsko doba postao je središte prefektуре (za šire salonitansko područje). Nedavno su istraženi bedemi i vrata iz grčkog razdoblja.

Epidaurus — Cavtat. Osnovan vjerojatno za carevanja Augusta, bio je središte kolonije rimskih građana. Spominje ga Plinije. Malo je

ostataka i slabo je istražen, ali znamo da su se izbjeglice (pred Avarima i Slavenima) sklonile u obližnji (v. Dubrovnik).

Flamona — Plomin. Jedan od malo istraženih centara sjeverozapadne Liburnije. Imala je ius Italicum.

Fulfinum — Omišalj. Predrimskog porijekla, imao je italski, a onda i rimski civitet. Znamo za vodovod iz Domicijanovog vremena.

Hadra — Medvidja. Jedan od malo poznatih gradova u Bukovici.

Humagum — Umag. Poznat iz predrimskog doba, a kao pravo gradsko naselje formira se u kasnoj antici.

Iader — Zadar. Od svih na obali, ovaj grad čuva najvjerniju sliku antičkog grada i moguće ga je gotovo potpuno rekonstruirati. U istraživanjima su otkriveni bedemi s vratima, forum i kapitolij, ostaci bazilike dijelovi uličnog pločnika, dijelovi kuća i dr. Postojale su i dvoje terme. Bio je rimska poljoprivredna kolonija, osnovana ili od Cezara ili od Augusta, i vrlo važno prometno središte i luka (Ancona!).

Issa — Vis. Podaci o ovoj sirakuškoj koloniji sežu do 389. g. p.n.e. — tada ju je osnovao Dionizije Stariji. U ratu između Cezara i Pompeja bila je na krivoj strani — Pompejevoj; 46 g. p.n.e. izgubila je samostalnost, a u Augustovo vrijeme postala je *oppidum civium Romanorum*. Grad je imao nekropolu i rimski teatar (na poluočiču Prirovu, pokriven franjevačkim samostanom).

Lopsica — Jurjevo (kod Senja). Spominju ga Plinije i Ptolomej. Jedan od podvelebitskih gradića koji ne pružaju brojnijih nalaza. Imao je italsko pravo.

Μέτεον — Medun. (Crna Gora). Naselje s nekim gradskim obilježjima i s helenističkim uticajem; nestalo je već u predrimsko doba. Nekropola!

Narona — Vid (kod Metkovića). Nazvana prema Neretvi (Naro flumen) bio je isprva agrarna kolonija osnovana od Cezara, a zatim i jedno od tri sudbena središta (conventus) na obali. Važno trgovačko križište, vjerojatno skriva vrlo vrijednu arhitekturu. Akcije oko otkrivanja tek u novije vrijeme.